

SETANTA ANYS PER LLEGIR UNES CARTES

LES CARTES QUE UN SOLDAT LETÓ ES DEIXÀ A PALAFRUGELL EL 1939 PERMETEN CONÈIXER DE PRIMERA MÀ LES VIVÈNCIES DELS BRIGADISTES INTERNACIONALS

El mes de febrer del 2009, Maria Català i Hornos realitzà una donació a l'Arxiu Municipal de Palafrugell que consistia bàsicament en llibres, tant en rus com en castellà, i en un petit conjunt de documents que havien pertangut a un brigadista internacional allotjat a Palafrugell a la casa de la família Català. Coincidint amb els 70 anys del pas de les Brigades Internacionals per Palafrugell i del final de la Guerra Civil, van veure la llum un conjunt de documents que permetien descobrir la vida d'una persona que lluità per uns ideals en un conflicte bèl·lic que tenia lloc a uns quants milers de quilòmetres de casa seva.

NÚRIA CASELLAS I JORDI GAITX > TEXT

La documentació recuperada a Palafrugell va pertànyer al brigadista internacional Karl Rosenberg, un jove letó nascut el 1911 que s'havia enrolat a les Brigades Internacionals el febrer de 1937, tal com consta al seu carnet de brigadista, en el qual podem descobrir el seu rostre gràcies a la petita fotografia que l'acompanya. La documentació no és gaire nombrosa, però ens permet resseguir la vida de Rosenberg al front durant un any i mig, aproximadament. El conjunt documental consta de nou cartes (tres en rus, tres en letó i tres més en castellà), tres carnets, vint documents de caràcter militar (entre autoritzacions, nomenaments i ordres), sis plànols de Rússia i vint-i-tres llibres, dels quals només nou són en castellà.

D'arreu del món

La presència de Brigades Internacionals a Espanya entre 1936 i 1939 es va deure a l'esclat de la Guerra Civil Espanyola, la qual va atreure l'atenció de certs grups i països d'arreu del món que donaven suport a un o altre bàndol. Al costat de la República es van significar ràpidament grups de voluntaris antifeixistes de diversos països, compromesos amb les causes de la llibertat i les opcions polítiques progressistes. Alguns arribaven pel seu propi compte, altres sorgiren d'entre

El conjunt documental consta de nou cartes, tres carnets, vint documents de caràcter militar, sis plànols de Rússia i vint-i-tres llibres

les files dels atletes que havien vingut a Barcelona a competir a l'Olimpíada Popular. Un dels exemples més coneguts d'aquests voluntaris fou el de l'escriptor George Orwell.

Els voluntaris antifeixistes estrangers arribaren a Espanya en tren o per mar i es començaren a integrar, al principi, en columnes de milicians, com la Lenin o la Marín, del POUM. De fet, la República havia pres la decisió de dissoldre l'exèrcit i deixar que fossin les organitzacions polítiques i sindicals les que articulessin les milícies de combatents. Tanmateix, per raons polítiques i militars, l'octubre de 1936 es començà a articular l'Exèrcit Popular, més jerarquitzat, creat a partir de les lleves regulars i estructurat –segons explica Cardona (1986)– en divisions de 4 brigades mixtes –les unitats bàsiques, amb uns 4.200 homes, i amb l'escalafó

>> Una de les cartes escrites per Olga Rosenberg, possiblement una germana de Karl.

20/10-38г.
Здравствуй Карлуша!
Вчера получила твою письмо
от 17/10. Ты пишешь, что
хочешь, чтобы нас не посылал.
Маме тебе нечего писать.
Напиши 5/10, потом я напишу
свои два письма 21/10 и 31/10
и 8/10 обязательно. После
мы не будем посылать
В предпоследнем письме я
тебе уже писала, что
не буду писать огня.
Мне о маме писать так не
приходится запоминать,
как маме об Ирине.
Да не только о нем, но
еще о Доре и о Ларисе
и о других. Ты знаешь,
я ни репутации, ни репутации
не пишу, все можно

>> Vista de Llafranc i Calella des de Sant Sebastià, 1936.

fins al punt que la seva intervenció fou mitificada. Des del juliol de 1937, les Brigades Internacionals es van anar integrant a l'Exèrcit Popular i complementant-se amb efectius espanyols, per cobrir les seves baixes. Precisament en formaren part alguns gironins, com Josep Pallí, de Palamós, que el març de 1938 entrà a la XI Brigada Internacional, però que finalment fou redestinat en altres brigades mixtes -com es detalla al recull fet per Guillamón (2002)-. En altres casos trobem internacionals dispersos per terres empordaneses, com el romanès Popescu, el qual, l'abril de 1938, fou «detenido mientras se hallaba descansando, al parecer de una gran marcha, en los márgenes de un camino vecinal situado en el término municipal de Castell de Empordá. Por su vestimenta, parecía proceder de una brigada internacional, si bien no llevaba documentación de ninguna clase», segons va registrar la Comissaria d'Ordre Públic de la Generalitat a la Bisbal d'Empordà.

«Habría que organizar una especie de fiesta íntima que sería la despedida tuya como soldado del Ejército Popular. En esta fiesta se daría como nota sensacional dar a conocer tu verdadero nombre»

de capità, tinent, sergent, caporal i soldat-, de 4 batallons cadascuna i 5 companyies per batalló.

Fou també a partir de l'octubre que les Brigades Internacionals es van fer presents entre l'opinió pública en desfilar per Madrid durant la defensa de la capital. Generalment els voluntaris sortien de París i eren destinats al centre d'instrucció militar central de les Brigades a Albacete, de vegades passant per Figueres o Barcelona. Una ordre del desembre, a més, obligava les unitats internacionals a organitzar-se en brigades mixtes.

Un català i un detingut

Hi hagué 15 brigades internacionals en total, amb uns 40.000 combatents d'uns 60 països diferents -França, el país més ben representat-. Els internacionals participaren en la defensa de Madrid i, de forma destacada, en les batalles de Còrdova, El Jarama, Brunete, Belchite, Terol i, finalment, l'Ebre. Molt sovint foren utilitzades com a forces de xoc, i van patir més de 10.000 baixes,

Karl Rosenberg és Carlos Rudolf Rosenberg

També el nostre protagonista, Karl Rosenberg, va estar allistat a les Brigades Internacionals des del febrer de 1937 i, un cop enrolat, al maig de 1937, fou nomenat instructor d'infanteria i instructor per al maneig de les metralladores Maxim-Tokarev (metralladores russes) per als membres de la 130 Brigada Mòbil, batallons 1 i 3, pertanyents a la 43a Divisió. Pel que sabem, en aquesta divisió, en un moment determinat, arribà material bèl·lic de fabricació russa acompanyat d'instructors soviètics. Al juny, a més, Rosenberg rebé l'ordre de fer-se càrrec del tercer batalló de la seva brigada.

La 43a Divisió estava situada al front d'Aragó i la formaven uns 4.500 homes sota el comandament d'Antonio Beltrán Casaña, àlies *El Esquinazu*. Es componia de 3 brigades mixtes: la 130a, la 72a i la 102a.

L'octubre de 1937, Rosenberg acabà enquadrat a la 72a Brigada Mixta. No sabem si fou una casualitat o bé que el brigadista seguí el destí dels membres del Batalló 518, el qual va passar de la 130a Brigada Mixta a la 72a a principi d'octubre. Aquest batalló -segons recull Gascón (2005)- s'havia revoltat contra el comandament en considerar que havien estat venuts per l'estat major després que dues de les seves companyies patissin moltes baixes.

El 20 d'octubre de 1937 Rosenberg fou objecte d'un reconeixement pels serveis prestats -a nom de Carlos Ru-

>> *Plaça Nova de Palafrugell, el 1936.*

dolf Rosenberg– i obtingué autorització per menjar i dormir fora dels quarters. Al novembre de 1937 fou nomenat tinent i, al gener de 1938, comandant de la companyia de metralladores.

La majoria de documents de Rosenberg datats amb posterioritat a aquests fets són cartes personals, algunes en castellà i altres en rus i letó, que ens ajuden a completar la seva situació fins a principi de novembre de 1938, data de l'últim document del fons: un salconduït per a la repatriació. De fet, els últims quatre documents són salconduïts amb tres dates diferents i amb llocs de destí diferents per a la repatriació, però també n'hi ha un de datat el 7 de novembre de 1938 amb l'ordre de reincorporar-se a files a Sant Pere de Torelló.

Les cartes escrites a Rosenberg en rus procedeixen d'una familiar, possiblement una germana seva, cinc anys més gran que ell i de la qual es va separar quan encara era un nen. Olga Rozenberg –així signa ella– l'escriu des de Novorosijsk, ciutat portuària del mar Negre, a la província de Krasnodar. Són tres cartes, escrites el 31 de maig, el 20 de juliol i el 5 de setembre de 1938. Les dues primeres vénen a dir més o menys el mateix, ja que Olga ha perdut l'adreça exacta d'en Karl i no sap si li arriben les cartes.

L'Olga li dóna records familiars d'en Jan –el seu marit– i de la mare i l'Ernest –algun amic o familiar, que es troba presoner a la presó central de Riga (Letònia)–.

La tercera carta és més extensa i és la contestació a una altra carta rebuda d'en Karl. «Estic molt contenta de tu,

dels teus avenços i la confiança que has rebut. Sé que t'ho mereixes. Segueixo molt atentament la vostra lluita contra els feixistes. En realitat cada dia, en agafar el diari, el primer que busco i llegeixo és la informació sobre vosaltres. Crec fermament en la victòria de la República».

A les cartes es parla també d'enfrontaments entre l'Exèrcit Roig i el japonès, ja que el Japó havia ocupat territori soviètic. Tot i que els escrits no donen gaires detalls, hi intuïm que la vida d'Olga tampoc era fàcil: insinua que està temporalment separada del seu marit en contra de la voluntat de tots dos. I dóna consells a en Karl per quan busqui parella, «Tu dius que ja t'has fet gran. Com exageres, Karl! Això, amb 27 anys?! És clar que la primera joventut ja ha passat, però als 27 anys la persona és jove i té tota la vida per endavant. Potser t'enamoraràs d'una espanyoleta i et quedaràs allà, i a nosaltres ens agradaria veure't (ja veus que egoistes que som)».

Fritz Pure, un brigadista letó

Tres cartes més estan escrites en letó i són d'un soldat d'aquesta nacionalitat: en Fritz Pure. Totes tres són de comprensió una mica difícil, ja que estan

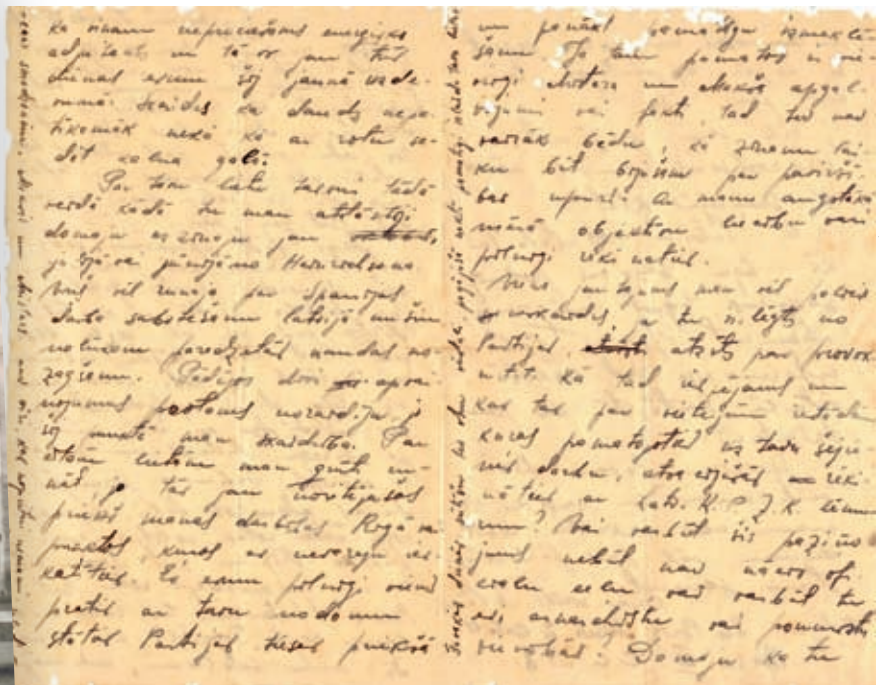
«Potser t'enamoraràs d'una espanyoleta i et quedaràs allà, i a nosaltres ens agradaria veure't (ja veus que egoistes que som)»

escrites en clau i hi ha frases que semblen tenir poc sentit. Una de les cartes, concretament una postal, no està datada, però les altres dues són del 25 de març i l'11 de juny de 1938. Cada una inclou al costat de la data una anotació en comptes del lloc des d'on s'ha escrit. A la del març, on hi figura «Sempre al sud 25/3/38», Fritz explica que fou ferit al front el 7 d'octubre i que s'ha passat quatre mesos recuperant-se a Múrcia. Comenta també que ha canviat d'ubicació: «En Broezins (aquell letó amb el qual vam estar a Figueres), el que manava al nostre batalló, necessitava un home enèrgic i des de fa tres dies estic en aquesta nova posició. Ara és més desagradable, abans estàvem a les muntanyes i no tenia tanta responsabilitat; ara en tinc més». Tot seguit esmenta un afer de diners desapareguts i un judici del partit: «Al mes de juny o juliol crec que vaig descobrir en Hern Vuschona. Sovint parlava de l'engany laboral per part dels espanyols cap als letons. Els volien fer venir i els van enganyar amb els diners; els letons aquests diners no els van rebre mai, van desaparèixer. En les dues últimes acusacions cap a mi pel que fa a la desaparició dels diners, per a mi la situació és ben clara. Per això em costa parlar del tema. Estic absolutament d'acord amb tu d'anar al judici del partit i així que s'investigui qui és el verdader culpable del robatori. Si a la base només hi ha la declaració d'en Maxis i en Mister no pateixis, imagino com deu ser sentir-se culpable d'un error. Pots estar tranquil i comptar amb mi si cal anar davant del jutge. Tinc una pregunta que no em queda clara: si tu vas ser expulsat del partit per provocador, etc., ¿com és que després podem continuar parlant en aquesta instància, la feina d'aquí i Letònia K.P.Z.K. com a sentència?». Si és que en aquestes frases parla de Karl Rosenberg, això no ens acaba de lligar amb les informacions que tenim d'ell a partir de la documentació deixada a Palafrugell. Però el que és més estrany són les dues frases amb què acaba la carta: «Travessa el cervell. En Mister i en Maxis no són homes de fiar, no són seriosos. En els pròxims dies t'enviaré una altra carta i estudiaré el teu cas». Desconeixem totalment sobre què Fritz Pure volia avisar Rosenberg.

>> Seu social d'Unió Republicana d'Esquerra, plaça Nova, eleccions de febrer de 1936.

>> Una de les cartes enviades per Fritz Pure, brigadista letó; s'hi veuen unes frases verticals que semblen escrites en clau.

A la carta següent, tot i que està datada tres mesos més tard, Pure torna a explicar el que li va passar quan va ser ferit l'any anterior, i també parla d'altres letons, però sembla que a la zona on es troba estan tranquils i sense canvis, tot el contrari de la zona de Karl Rosenberg. Entenem que els enfrontaments violents a què es refereix són els enfrontaments que va patir la 43a Divisió a la Borsa de Bielsa. Pel que diu en aquesta carta, sembla que Fritz Pure fes d'intermediari a l'hora de rebre alguna missiva dirigida a en Karl, però el text és poc clar. Al final s'acomiada en plural, com si escrivís en nom d'altres a més d'ell mateix.

La darrera carta és una postal, amb frases molt curtes. Probablement va ser escrita durant la batalla de l'Ebre.

La documentació de Rosenberg inclou tres cartes més en castellà, amb dates entre mitjan setembre i principi d'octubre de 1938, on sobretot li donen records de companys i li parlen ja de les ordres de retirar les Brigades Internacionals. En efecte, el setembre de 1938 s'inicià la desmobilització i retirada de les Brigades Internacionals de l'escenari de la Guerra Civil Espanyola. La retirada dels internacionals

d'ambdós bàndols havia estat una demanda llargament repetida tant per republicans com per franquistes. Sembla ser que del bàndol *nacional* foren retirats 10.000 italians –però en van quedar de 10.000 a 12.000 més–, i del republicà, 12.000 internacionals –i en van quedar 6.000, la majoria a la 35a Divisió.

Abans, l'abril de 1938, Barcelona s'havia convertit en la nova base de les Brigades, i s'havien creat cinc hospitals per als brigadistes a les poblacions de Vic, S'Agaró, Mataró, les Planes i la Seu d'Urgell. Segons Crusells (1997), les brigades XI a XV passaren a territori català, mentre que la CXXIX es quedà a la zona central. El comiat de les Brigades Internacionals tingué lloc a diferents ciutats de Catalunya entre els mesos de setembre i desembre de 1938.

No sabem per quin motiu Rosenberg no va marxar en aquestes dates, ja que el testimoni de Mariano Constante (1995) el situa als actes de comiat de les Brigades Internacionals de Barcelona. En aquest context de desmobilització

Es calcula que van fer estada a Palafrugell entre 300 i 400 brigadistes els darrers dos mesos de la guerra

de les Brigades Internacionals, Palafrugell –com altres municipis catalans– va acollir un grup de soldats internacionals. Es calcula que van fer-hi estada uns 300 o 400 brigadistes durant gairebé els darrers dos mesos de la guerra.

Però per què a Palafrugell?

La raó per la qual Palafrugell fou una de les ciutats escollides perquè s'hi establís un grup d'antifeixistes estrangers és motiu de moltes hipòtesis. Segons el testimoni de Jordi Oriol, els brigadistes haurien rebut ordres d'instal·lar-s'hi per tal que la fàbrica de suro Armstrong, de capital nord-americà, no sofrís cap desperfecte en el tram final de la guerra. Segons la mateixa font, la presència d'aquesta instal·lació també hauria estat la raó per la qual la vila no va rebre els bombardejos dels *nacionals* durant la guerra. Això, però, també es podria atribuir al fet que Palafrugell no tenia infraestructura portuària, com les castigades poblacions de Palamós o Sant Feliu.

Del grup d'internacionals que s'estaren a Palafrugell pràcticament no en sabem res: ni qui eren, ni a quins batallons pertanyien, etc. Per algunes altres fonts –que concorden amb la versió d'Oriol, que en aquells

AUTOR DESCONEGUT, COL·LECCIÓ LLUIS NEGRA, AMP

moments tenia 13 anys-, sabem que una part eren polonesos i que una de les companyies era la Botwin, formada per jueus de Polònia, que va acabar els seus serveis a Palafrugell.

Segons Oriol, els magatzems de l'antiga fàbrica de taps de la seva família -situada a la confluència dels carrers de la Font, Ample i Concòrdia- foren confiscats per tal d'allotjar uns 123 brigadistes, sobretot alemanys i polonesos, però que també incloïen una trentena de francesos, la majoria d'origen cors. Amb aquests els primers no s'hi feien perquè es deia que, a diferència d'ells -que lluitaven contra el feixisme-, els francesos s'havien enrolat per fugir de la justícia. Tots els internacionals foren emplaçats sobre l'antic empostissat de fusta de la nau, damunt del qual dipositaren les màrfegues fetes amb les mantes i palla. Els soldats entraven a la nau pel carrer de la Font i no tenien cap contacte amb la família Oriol. Tots anaven de civils, ja que teòricament havien estat desmobilitzats al final de 1938.

Un altre grup d'uns deu internacionals estava allotjat a la Fonda Estrella, i una trentena més a l'antiga estació de la Sarfa, que havia estat col·lectivitzada durant la guerra i on encara quedava algun camió i algun òmnibus.

Els testimonis

A part del gruix de la tropa, també s'allotjaren oficials en cases particulars, tal com testimonia un edicte de l'Ajuntament de Palafrugell amb data

>> *Platja de Port Pelegrí a Calella, el 1936.*

de 19 de gener de 1939. Aquest document anuncia que s'allotjaran 120 oficials de les Brigades Internacionals a la vila i sol·licita als veïns que els acullin als seus domicilis. Segons l'edicte, se'ls havia de proporcionar llit i condiment per al menjar, del qual els oficials ja disposaven. A casa de Jordi Oriol se n'hi van allotjar dos: l'un vestia d'uniforme i anava armat, i l'altre anava de paisà. Oriol recorda que l'endemà d'acollir el gruix del grup de soldats a la nau es tornà a presentar a casa seva l'agutzil de l'Ajuntament, en Torres, i els anuncià que també haurien d'hostatjar els esmentats oficials. El que anava vestit amb l'uniforme de l'exèrcit republicà tenia uns 50 anys i havia assolit el grau de capità. Era d'origen alemany, però es defensava molt bé amb el castellà i amb altres idiomes, com el francès, l'anglès, l'alemany i el polonès. L'altre encara no tenia 40 anys i era el comissari polític de les brigades que s'estaven a Palafrugell. De fet, era l'autèntic cap de la tropa, ja que tenia el grau de general. Molt més tard Jordi Oriol va descobrir que possiblement es tractava del polonès Woelaw o Wacek Komar, el qual havia comandat la 129a Brigada -coneguda com a Bri-

Cap al final de la guerra, els carrers de Palafrugell eren plens de refugiats i de soldats de les Brigades Internacionals

gada 40 Nacions, per la gran diversitat de procedència dels seus membres- i anteriorment havia estat al capdavant del batalló Dombrowsky, en la XIII Brigada Internacional.

Els dos oficials foren instal·lats al segon pis i els hagueren de lliurar unes claus perquè poguessin entrar i sortir a les hores que volguessin. Segons recorda Jordi Oriol, cada matí anaven a donar ordres a l'Ajuntament i, a la tornada, el comissari polític s'aturava davant l'església cremada. En realitat ja s'havia agenollat davant una marededéu que hi havia a calcs Oriol, per resar, el primer dia que hi va estar. Oriol també recorda que aquest oficial no parlava gaire i que no sabia castellà, però que el capità sí que es comunicava força amb la seva família, sobretot als vespres, en què baixava a passar una estona amb ells i el convidaven a un grog -una barreja alcohòlica a base de rom i llimona.

El testimoni de Rosa Laviña -publicat per Planas (1997)- també ens acosta a l'allotjament en cases particulars dels brigadistes de Palafrugell: «Cap al final de la guerra, quan els carrers de Palafrugell eren plens de refugiats i de soldats de les Brigades Internacionals que no sabien on anar a dormir, jo els deia que vinguessin a casa i els acollíem a l'habitació del meu germà, que era fora perquè havien mobilitzat els de la seva quinta [...] Una vegada, hi vaig dur un iugoslau de les Brigades Internacionals que no sabia on anar a dormir. Parlava bastant bé l'espanyol i sempre tenia alguna controvèrsia ideològica amb el meu pare. Ens va comentar que es feia dir Vladimir, però que el seu nom autèntic era un altre i que si sabéssim la seva veritable identitat quedaríem parats, perquè, segons ell, era una personalitat molt important. Com que el meu pare era anarquista, en Vladimir li deia que quan acabés la guerra el portaria al seu país perquè veïés que els comunistes no eren tan dolents com pensava el meu pare». En realitat en Vladimir era un metge polonès que responia al nom de František Kriegel, segons han revelat Bonal i Sàbat (2005).

Durant l'estada d'aquests soldats desmobilitzats, Jordi Oriol recorda que van fer una desfilada en el camp d'en Prats i que els acompanyava també una

banda musical, formada majoritàriament per catalans. També editaren un butlletí. A banda, durant el dia també cavaven trinxeres per refugiar-s'hi en cas de bombardeig, i alguns d'ells, que eren metges, visitaven tothom que necessités els seus serveis a les dependències de l'Ajuntament. En definitiva, l'objectiu de les Brigades a Palafrugell era mantenir l'ordre i la tranquil·litat a la vila. Això els ho va dir, de paraula, el capità alemany als Oriol, com també els va confirmar que el fet d'anar a Palafrugell havia estat decisió de superiors seus.

Els brigadistes de Palafrugell reben diàriament un camió d'aliments provinents de França –pa del dia, carn enllaunada argentina, cigrons, patates, pasta, etc.–. Els que s'allotjaven a calcs Oriol es feien el menjar a la cuina de la casa i donaven a la família tot el que necessitaven. Alguns dels oficials, la nit de la seva partida van deixar provisions a les cases on s'estaven.

Pocs dies abans de marxar, però, succeí un fet sorprenent. Al migdia, un dels internacionals s'atansà al pare de Jordi Oriol per anunciar-li que els *nacionals* ja havien entrat a Barcelona, i li confessà que era un espia al servei de l'Alemanya de Hitler. A la nit, la notícia es va fer pública. A l'espia se li havia encomanat la tasca d'estar al cas de les novetats quant a material quirúrgic de francesos, anglesos i nord-americans.

Adéu-siau, brigadistes

Els brigadistes de Palafrugell marxaren la matinada anterior a l'entrada dels *nacionals* a la ciutat, el dia 5 de febrer –el pas d'altres grups d'internacionals per la Bisbal queda documentat els dies 1 i 2 de febrer, segons Pere Lloberas (1974)–. Van ser els últims a fer-ho, relata Oriol, després de les autoritats locals republicanes, que els dies posteriors a la caiguda de Barcelona ja havien enfilat cap a França, i fins i tot després de les tropes de Líster o el Campesino, que, acampats a Llofríu, s'havien dedicat a posar mines als ponts i llocs de pas entre Palamós i Palafrugell. Aquests explosius haurien estat trets pels mateixos brigadistes durant la seva retirada.

Els internacionals utilitzaren els camions i òmnibus de la Sarfa. Segons sembla, aquella matinada hi hagué

>> **Mostra d'alguns dels llibres del fons cedit a Palafrugell: alguns són en castellà i altres en rus.**

algun tret, però ningú no sap què va passar. Al matí, Jordi Oriol anà a veure la nau on s'estaven els soldats i, sota les mantos, començà a trobar pistoles, matxets i algunes bombes. La descoberta espantà la família, així que van avisar un conegut que tenia un camió i li van dir que, si volia, li donaven les mantos i la palla amb la condició que s'emportés tot el que trobés. Això ens porta a pensar que molts dels brigadistes es deixaren objectes i elements personals, tal com va fer Karl Rosenberg.

La documentació lliurada a l'Arxiu Municipal de Palafrugell ens permet fer-nos una idea de com era la vida de Karl Rosenberg i dels brigadistes internacionals durant la seva estada al front i a la rereguarda. Però sabem, en realitat, qui era Rosenberg? La darrera carta que forma part de la donació, escrita en castellà i datada l'1 d'octubre de 1938, ens planteja diferents dubtes sobre qui era aquest jove letó. Els autors del text li fan saber que abans no torni a la URSS els seus amics li volen oferir un con-

junt de documents que reflecteixin el seu pas per territori espanyol, i també que li voldrien organitzar una festa de comiat. Per això li demanen que, com a colofó de la festa, els comuniqui el seu nom veritable. «Quisiéramos algunos amigos de por aquí que te llevaras una documentación que fuese la historia de tu paso por nuestra nación. [...] Se trata de un documento muy bien hecho en el cual vayan unos cuantos certificados de los Jefes de las unidades donde hayas prestado servicios y algunos informes de los mismos aparte de algunos otros por parte de particulares y de nuestro sindicato FETE. Todo esto irá encuadernado en una especie de folleto que corre a cargo de Gonzalvo, con dibujos y si fuera posible alguna fotografía» –Gonzalvo era un mestre aragonès afiliat a la FETE i el dibuixant dels mapes que utilitzava la 43a Divisió–. «Para hacerte entrega del mismo habría que organizar una especie de fiesta íntima que sería la despedida tuya como soldado del Ejército Popular. En esta fiesta se daría como nota sensacional dar a conocer tu verdadero nombre [...]». Potser aquests companys seus, el 1939 –com nosaltres avui– es van quedar sense saber la veritable identitat del soldat internacional.

Núria Casellas i Jordi Gaitx
són historiadors.

Olegas Usaciovas
és traductora del rus.

Maria Helena Geli i Martin Verplis
són traductors del letó.

La darrera carta que forma part de la donació, escrita en castellà i datada l'1 d'octubre de 1938, ens planteja diferents dubtes sobre qui era aquest jove letó